

Statutul lingvistic al termenilor sintagmatici din cadrul limbajului juridic francez

Cuciuc Nina
Universitatea „Mihail Kogălniceanu” Iași

Rezumat

Obiectivul lucrării noastre a fost axat pe definirea procedurii de formare și de identificare a statutului lingvistic al sintagmelor lexicale terminologice. Primul lingvist care a determinat cadrul lingvistic al teoriei structuraliste, referitoare la definirea unității lexicale complexe a fost Emile Benveniste (1966). Conceptul teoretic formulat de E. Benveniste a contribuit la recunoașterea unui statut aparte al termenilor sintagmatici, ca unități de funcționare ale discursului și ale limbii, concept care examinează procesul de formare a sintagmelor lexicale și trecerea lor din cadrul enunțului (le discoursif), în cadrul lexicului (le lexical). Intenția noastră de a desfășura investigațiile de rigoare din aria terminologiei juridice franceze a fost determinată de unele aspecte neclarificate, discutabile, controversate, relevante în procesul de prospectare a literaturii de specialitate, vizând procedeele compunerii din cadrul creării unităților lexicale complexe. Am considerat că este relevantă relația structural-semantică care precizează statutul lingvistic de constituire a derivatelor sintagmatice terminologice.

Cuvinte-cheie

sinapsie, monosinapsie, polisinapsie, ligament sinaptic

1. INTRODUCERE

Pornind de la postulatul benvenestic de *sinapsie*, noi definim un nou procedeu de formare lexicală – **sinaptarea** – desemnându-l ca procedeu de bază în **derivarea sintagmatică** din cadrul terminologiilor (limbajele tehnice științifice). **Sinapsiile**, fiind prin excelență unități lexicale complexe ale nomenclaturilor, se regăsesc și în terminologia juridică. Prin cercetare științifică și inventariere tehnică, am identificat că în limbajul juridic francez, procedeul de bază în crearea termenilor este **sinaptarea**, iar unitatea sintagmatică de bază, este **sinapsia**. Ca termen lingvistic al denotării noționale, sinapsia desemnează unitățile lexicale complexe, alias sintagme lexicale, alias derivate sintagmatice, din limbajele tehnico-științifice și a nomenclaturilor acestora. În limbajul juridic francez, sinapsiile constituie stratul terminologic esențial. Limbajele tehnice apelează la procedeul sinaptării deoarece, **sinapsia este singura care permite specificarea detaliată a desemnatului și clasificarea seriilor prin trăsăturile lor distinctive.**

Sinapsia nu trebuie să cuprindă neapărat, doar lexeme tehnice, ci poate fi alcătuită și din vocabule din limba comună, dar ordonate sinaptic. Noi definim **sinapsia o sintagmă lexicală fixă, cu desemnare constantă și specifică ce se caracterizează prin flexibilitate paradigmatică, compusă din determinat și determinant, reuniți (sau non-reuniți) prin factori de joncțiune**. În cadrul derivării sintagmatice am relevat mai multe categorii de construcții sinaptice. Conform gradului de sinaptabilitate, sinapsiile se divid în: **a) monosinapsii; b) disinapsii; c) polisinapsii**.

2. MONOSINAPSIILE

Considerăm că **sinapsiile alcătuite din două lexeme independente le putem raporta termenului de monosinapsie**. Deci, **monosinapsia este o sinapsie alcătuită din doi membri simpli: determinat + determinant**. În urma cercetărilor efectuate am constatat că grupul de monosinapsii poate fi clasificat în trei **subcategorii** sinaptice: a) **monosinapsia fără jonctori (fără ligament sinaptic)**, alcătuită dintr-o combinație de doi membri simpli, determinat + determinant (spre ex.: *droit commun, droit civil, droit public*), determinatul fiind termenul-bază cu ajutorul căruia se constituie **paradigma sinaptică** a unităților lexicale independente, devenite, prin sinaptare, combinații explicite ale limbajelor specializate; b) **monosinapsia cu jonctori** (monosinapsia cu ligament synaptic). Monosinapsiile cu ligament sinaptic sunt sintagme terminologice, realizate prin intermediul unor membri de structură diferită și legați prin factori de joncțiune precum: *de; à; en; par; dans; sans; hors*; etc., denumiți de L. Guilbert (1975) „jonctori prepoziționali”, (noi îi denumim „jonctori sinaptici”), de exemplu: *droit du travail, droit de l'auteur, droit au bail, action en justice jugement sur le fond, jugement par défaut, assurance contre le vol, tribunal pour mineurs, audience sous caution, fraude entre copartageants, vol avec efraction, mise hors de cause*, etc.); c) **monosinapsia paratactică**: cercetările efectuate în lucrare au dus la reliefarea unei construcții terminologice de tipul **N1 + N2**. Modelul structural al acestor sinapsii imită procedeul parataxei, spre exemplu: *contrat cadre; donation partage; société mère; syndicat maison; Code Napoléon; Code Justinien*; etc. Structura lor sintagmatică relevă, mai curând, modelul compunerii adiționale, fără legătură prepozițională. Acest tip sintagmatic pare să poată fi raportat unităților sintagmatice din cadrul tipului monosinapsiei fără jonctori (**N + A**). Adjectivul ar fi, în acest caz, produsul derivării adjectivale sintagmatice, prin transformarea sufixală a determinantului, de pildă: *contrat type = contrat typique; assurance vie*

= *assurance vitale* ș.a.m.d., sau poate fi raportat la varianta structurală a monosinapsiei cu jonctori **N1 + jonctor + N2**, spre exemplu: *donation partage* = *donation de partage*; *syndicat ouvriers* = *syndicat des ouvriers* etc. Prin suprimarea jonctorului aceste monosinapsii exprimă o relație de simplă parataxă. După cum se poate remarca, se constată absența jonctorilor și în cazul unităților sintagmatice de tipul *Code Napoléon*, *Code Justinien*, *Code Santé publique*. Este cazul, unităților constituite dintr-un termen de bază ce desemnează un produs și determinantul format dintr-un nume de persoană (de pildă: *dictionnaire Larousse*; *voiture Renault*). Noi denumim acest tip de sintagmă lexicală funcțional în cadrul limbajelor specializate (terminologia juridică franceză – în lucrarea de față) drept **monosinapsie paratactică**.

3. DISINAPSIA - SINAPSIA CU DOI MEMBRI SINAPTICI

E. Benveniste mai distinge, pe lângă sinapsia simplă, **sinapsia cu doi membri**. Vom denumi sinapsia cu doi membri sinaptici, **disinapsie**. Parametrii disinapsiei trasați de autor vizează sinapsia trimembră, dar care are în componență combinația membrului sinaptic (sau a membrului simplu) cu membrul subsinaptic. Disinapsia solicită această dublă relație între membrii sinapsiei: **de sinapticitate** și de **subsintapticitate**. Cercetările efectuate, privind limbajul juridic francez, ne îndreptătesc să susținem că disinapsia poate fi formată, conform gradului de sinaptabilitate, în două moduri: 1) disinapsia construită dintr-un membru simplu + membru subsinaptic, și ; 2) disinapsia formată dintr-un membru sinaptic + membru subsinaptic. Noi am delimitat două categorii de disinapsii, în funcție de absența, sau prezența jonctorului în cadrul primului membru al disinapsiei. Prima categorie include disinapsii ale căror prim membru este format cu ajutorul calificativelor. Schema de bază a acestor disinapsii reprezintă trei modele de structură; a) **N + A1 + A2** (substantiv + adjectiv1 + adjectiv2): *amortissement réputé différé*; *casier judiciaire chargé*; *casier judiciaire vierge*; *apport partiel actif*; *assemblée générale ordinaire*; *assemblée générale plénière*, etc.; b) **N + A1 + conj. "et" + A2** (substantiv + primul adjectiv + conjuncția „et” + al doilea adjectiv): *administration pure et simple*; *amortissement accéléré et exceptionnel*; *apport franc et quitte* ș. a.; c) **N1 + A + jonctor + N2** (primul substantiv + adjectiv + jonctor + al doilea substantiv): *acte introductif d'instance*; *application cumulative des lois*; *application distributive des lois* etc. Modelul în cauză este reprezentat de un număr redus de disinapsii. Relevantă este, însă, atestarea ambelor moduri de grupare sinaptică. Disinapsiile formează o sinapsie prin: a) combinația

unui **membru simplu** și a unui **membru subsinaptic**. Să analizăm, spre exemplu, disinapsia *administrateur représentant des salariés*:

membru simplu	+	membru subsinaptic
<i>administrateur</i>	+	<i>représentant des salariés</i>

b) combinația unui **membru sinaptic** cu un **membru subsinaptic** relevat în aceeași disinapsie:

membru sinaptic	+	membru subsinaptic
<i>administrateur représentant</i>	+	<i>représentant des salariés</i>

A doua categorie inserează disinapsii alcătuite din doi membri, primul membru fiind construit cu jonctori. Spre deosebire de prima, este o categorie destul de vastă (afirmație constatată din punct de vedere statistic). Schema de bază a acestor disinapsii reprezintă trei modele structurale: a) **MS=N1 + jonctor + N2 + A** (primul substantiv + jonctor + al doilea substantiv + adjectiv): *acte de l'état civile; agent de la force publique; bail à domaine congeable* etc. ; b) **MS=N1 + jonctor1 + N2 + jonctor2 + N3** (primul substantiv + jonctor1 + al doilea substantiv + jonctor2 + al treilea substantiv): *actions à fins de subsides; allocation de la mère au foyer; atteinte à la sûreté de l'Etat; corruption d'arbitre ou d'expert; détournement de fonds ou objets; falsification d'objets ou de documents; occupation sans droit ni titre* ș. a. În cazul acestor disinapsii avem a remarca faptul aderării conjuncțiilor **ou** și **ni** la clasa jonctorilor; c) **MS=N1 + jonctor + A + N2** (primul substantiv + jonctor + adjectiv + al doilea adjectiv): *action en perpétuel silence; adjudication sur folle enchère; assurance au premier risque; clause d'exceptionnelle dureté; contravention de grande voirie; juge de la haute cour; jugement en dernier ressort; jugement en premier ressort; juridiction de simple police; moyen de pur droit* etc.

4. POLISINAPSIA – SINAPSIA PLURIMEMBRĂ:

MEMBRU SIMPLU, SINAPTIC, SUBSINAPTIC

Sinapsia ce conține mai mulți membri, va fi o **polisinapsie**. **Polisinapsia este o sinapsie plurimembră care, pe plan sinaptic, se descompune în următorii membri:** a) membru simplu; b) membru sinaptic; c) membri subsinaptici. Sub aspect statistic, grupul sinapsiilor formate din patru elemente este cel mai semnificativ. Urmează, polisinapsiile compuse din cinci elemente; polisinapsiile alcătuite din șase elemente; din șapte elemente; și din opt elemente. Polisinapsia formată din opt elemente constitutive întrunește cei mai mulți membri: simpli; sinaptici; subsinaptici, complementariată de ligamente sinaptice și ligamente subsinaptice.

Vom analiza câteva exemple de polisinapsii alcătuite din:

a) patru lexeme, ca de exemplu, *contrat de construction de maison individuelle* care se divide în următorii membri simpli, sinaptici și subsinaptici:

membru simplu – *contrat*

membru sinaptic – *contrat de construction*

membru subsinaptic – *construction de maison*

membru subsinaptic – *maison individuelle*

membru subsinaptic – *redressement judiciaire*

b) polisinapsia din șase elemente constitutive: *implication d'un véhicule terrestre à moteur dans un accident de la circulation*, ce include următorii membri:

membru simplu – *implication*

membru sinaptic – *implication d'un véhicule*

membru subsinaptic – *véhicule terrestre*

membru subsinaptic – *véhicule terrestre à moteur*

membru subsinaptic – *accident de la circulation*

d) polisinapsie formate din șapte elemente: *comité technique des sociétés d'aménagement foncier et d'établissement rural*:

membru simplu – *comité*

membru sinaptic – *comité technique*

membru sinaptic – *comité technique des sociétés*

membru subsinaptic – *sociétés d'aménagement*

membru subsinaptic – *aménagement foncier*

membru subsinaptic – *établissement rural*

e) ultimele și cele mai aglomerate construcții sinaptice formate din opt elemente lexicale, polisinapsiile octale: *atteintes à l'intégrité corporelle commises en réunions séditionnelles avec rébellion ou pillage*:

membru simplu – *atteintes*

membru sinaptic – *atteintes à l'intégrité*

membru subsinaptic – *intégrité corporelle*

membru subsinaptic – *réunions séditionnelles*

membru subsinaptic – *réunions séditionnelles avec rébellion*

membru subsinaptic – *réunions séditionnelles avec rébellion ou pillage*

Se poate constata, din cele expuse mai sus, că polisinapsia formată din opt elemente constitutive întrunește mai mulți membri (șase în cazul de față): simpli, sinaptici, subsinaptici, complementariate de ligamente sinaptice și ligamente subsinaptice. Întrucât termenul juridic plurilexem este exponentul unui anumit volum de informație, este necesară o interpretare corectă a noțiunii desemnate.

Fiecare nou element componential angrenat în structura termenului polilexem are rolul de **determinant al precedentului element**. Pe plan teoretic, termenul polilexem, poate să-și sporească la nesfârșit numărul de elemente componentiale. Specificul expunerii științifice ce necesită concretizare, detalieri, precizare, specificare, angrenează dimensiuni conglomerante ale termenului polisintactic. Or, sub aspect pragmatic, expansiunea polilexematică, din cadrul termenului specializat, impune limite rezonabile, întrucât termenul plurilexematic este exponentul unui anumit volum de informație, necesitând o denotare corectă a noțiunii desemnate.

În funcție de **gradul de productivitate sinaptică** al axei paradigmatiche terminologice monosinapsiile se grupează în: a) monosinapsii cu grad ridicat de productivitate; b) monosinapsii cu grad mediu de productivitate; c) monosinapsii cu grad redus de productivitate sinaptică.

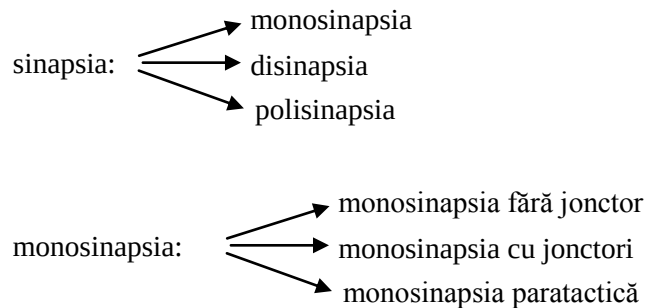
Sub aspect componential **monosinapsia fără ligament sinaptic** exprimă modelul structural **N + A**. Pe baza acestui model se disting patru variante de creație sinaptică, în funcție de gradul de specificitate a sinapsiilor: a) determinatul și determinantul sunt termeni juridici absoluți; b) determinatul este un termen eminent juridic – determinantul este un adjectiv din limba comună; c) determinatul este un substantiv din limba comună, iar adjectivul are statut de termen juridic; d) determinatul și determinantul sunt cuvinte din limba comună.

Monosinapsia cu jonctori reflectă modelul structural **N1 + jonctor + N2**. Modelul structural relevat, **N1 + jonctor + N2**, operează cu mai mulți factori de joncțiune. Ligamentul sinaptic „de” acoperă mai multe tipuri de relații sinaptice și este predominant în unitățile sintagmatice nominale constituite cu jonctori, înregistrând cea mai ridicată productivitate: 84 % din numărul total de monosinapsii analizate. Urmează, în ordine descrescândă, jonctorii: *à, en, sur, par, sans, contre, pour, sous, entre, avec, dans, hors, après, envers, chez, sauf*. Frecvența ridicată a ligamentului sinaptic „de” este determinată de funcția prepoziției „de”: funcția de instrument de transmitere a unei informații suplimentare și concretizare a semnificației secvenței sintagmatice de care este legat prin relația determinării. Relația dintre elementul de bază și elementul determinant marcată de jonctorul „de” conține valoarea desemnării precise a denotatului din care rezultă specificarea membrului sinaptic.

Monosinapsia paratactică relevă, în principiu, modelul compunerii adiționale (parataxa) – **fără legătură jonctorială**, și exprimă modelul structural **N + N**.

Disinapsia reflectă sinapsia trimembră, dar pe cea care are în componență combinația membrului simplu sau a membrului sinaptic cu membrul subsinaptic. Disinapsia solicită membrilor sinapsei relația de: **a) sinapticitate; și de b) subsinapticitate**. Jonctorii din cadrul membrilor sinaptici îndeplinesc funcția de **ligament sinaptic**. Elementele de joncțiune din cadrul membrilor subsinaptici, cumulează funcția de **ligament subsinaptic**.

Aplicarea gradului de sinaptabilitate, în cadrul creației sinaptice trilexeme, permite identificarea **disinapsiei paratactice**. Reprezentarea schematică a sinapsiei poate fi redată astfel:

5.CONCLUZII:

Studiul efectuat ne permite să conchidem că:

- Sinapsia este o unitate lexicală fixă cu un desemnat complet și o denumire complexă. Unitățile sinapsiei sunt identificabile idiomatic, de formă liberă, reunite, în principiu, de jonctori sinaptici; dispune de un termen-bază cu ajutorul căruia se construiește axa paradigmatică – paradigma sinaptică. Termenul de bază contractează unități lexicale libere care dau naștere la combinații explicite. Sinapsia antrenează specificarea detaliată a desemnatului și clasificarea seriilor prin trăsăturile lor distinctive. Prin ușurința și amplexarea realizărilor sale sinapsia prezintă o enormă flexibilitate paradigmatică. Doar cu concursul criteriului de desemnare se va stabili dacă o sintagmă lexicală poate fi considerată sinapsie.

- Sinapsiile (monosinapsiile, disinapsiile, polisinapsiile) construite cu termenul-bază contractează diverși factori de joncțiune, denumiți jonctori sinaptici. Aceste sinapsii marcate de jonctori (ligamente sinaptice, ligamente subsinaptice) denotă o desemnare precisă a derivatului sinaptic din care rezultă specificarea membrului sinaptic.

Bibliografie

1. Benveniste, Emile. *Problèmes de linguistique générale*, tome 1 et 2, Paris: Gallimard, 1966.
2. Cincilei, G. S. *Očerki po derivatsii v sovremennom frantsuzskom iazyke*, Kichinev: Știința, 1991.
3. Cuciuc, Nina. *La dérivation syntagmatique en français juridique. Notions de synaptation et de synapsie*, Iași: Casa Editorială Demiurg, 2010.
4. Cuciuc, Nina. *Franceza juridică*, Iași: Casa Editorială Demiurg, 2004.
5. Guilbert, Louis. *La créativité lexicale*, Paris: Librairie Larousse, 1975.
6. Guilbert, Louis. *La dérivation syntagmatique dans les vocabulaires scientifiques*, in *Les langues de spécialité*, Actes du stage de Saint Cloud, 23-30 novembre, 1967.